

Research Paper

The Role of National Mobilization in Strengthening the Internal Structure of Power of the Islamic Republic of Iran

Hamid Khosravi*^١

Saeed Zamani Nohouji^٢

Received: ١٣/٠٨/٢٠٢٣; Accepted: ٠٩/١١/٢٠٢٣

Abstract:

National security is regarded as a fundamental factor in strengthening the internal structure of national power, as the components of such strength are contingent upon national authority and dignity, both of which require security. Given that the Basij plays a key role in maintaining order and security and controlling unrest, the present article examines the barriers to the expansion of national mobilization and elucidates its role in strengthening the internal structure of national power. This study was conducted using a qualitative meta-analysis methodology, documentary analysis, library research, and interviews with experts. The findings, while defining the components of power with a focus on the role of the Basij, introduce the approach of “Every Iranian family, one active Basiji member in the network” as a fundamental strategy for developing national authority and strengthening the internal structure of national power. This approach can serve as a strong barrier against all forms of infiltration into the national fabric of the country.

Keywords: Basij, Strengthening, Internal Structure, National Power, National Mobilization.

^١. Instructor, Shahid Motahari Basij Faculty, Imam Hussein University of Officer and Police Training, Tehran, Iran (Corresponding Author).

^٢. Instructor, Shahid Motahari Basij Faculty, Imam Hussein University of Officer and Police Training, Tehran, Iran.

مقاله پژوهشی

نقش بسیج ملی در استحکام ساخت درونی قدرت جمهوری اسلامی ایران

حمید خسروی^{۱*}

سعید زمانی نهوجی^۲

دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۲۲؛ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۱۸

چکیده

امنیت ملی، عاملی اساسی در استحکام ساخت درونی قدرت ملی محسوب می‌شود؛ چرا که مؤلفه‌های این استحکام، در گروی اقتدار و عزت ملی است و این مهم، امنیت را طلب می‌کند. از آنجا که بسیج در برقراری نظم، امنیت و کنترل ناآرامی‌ها نقشی کلیدی دارد، مقاله حاضر به واکاوی موانع گسترش بسیج ملی و تبیین نقش آن در استحکام ساختار درونی قدرت ملی می‌پردازد. این پژوهش با بهره‌گیری از متدولوژی کیفی فراتحلیل، بررسی اسناد، منابع کتابخانه‌ای و مصاحبه با خبرگان انجام پذیرفته است. یافته‌های پژوهش، ضمن تعریف مؤلفه‌های قدرت با محوریت نقش بسیج، رویکرد «هر خانواده ایرانی، یک بسیجی فعال در شبکه» را به عنوان راهبردی بنیادین جهت توسعه اقتدار و استحکام ساخت درونی قدرت ملی معرفی می‌کند؛ رویکردی که می‌تواند سدی مستحکم در برابر تمامی نفوذها به پیکره ملی کشور باشد.

واژگان کلیدی: بسیج، استحکام، ساخت درونی، قدرت ملی، بسیج ملی.

۱. مربی دانشکده شهید مطهری بسیج، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)، تهران، ایران (نویسنده مسئول):

mahdiyar9095@gmail.com

۲. مربی دانشکده شهید مطهری بسیج، دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین(ع)، تهران، ایران.

با تکیه بر جایگاه و اهمیت بسیج در جامعه و با عنایت به اینکه این نهاد، مهم‌ترین قالب مردمی داوطلبانه پس از پیروزی انقلاب اسلامی محسوب می‌شود که در مقاطع حساس از ارزش‌های اسلامی و انقلابی دفاع کرده است، سخن رهبر معظم انقلاب شایان توجه است: «بسیج یعنی متن مردم، آن مردمی که می‌توان امید دفاع از انقلاب را از آنها داشت.» (بیانات در دیدار فرماندهان نیروی مقاومت بسیج، ۱۳۶۹/۰۹/۰۱).

نظام بین‌الملل کنونی در مرحله‌ای از گذار پیچیده قرار دارد. برقراری امنیت و صلح پایدار، شرط لازم برای گذار کشورهای در حال توسعه به مراحل عالی پیشرفت است. در فضای ژئوپلیتیک امروز، به‌ویژه در خاورمیانه، عناصر نااطمینانی و بی‌ثباتی به سرعت در حال گسترش است. تغییر مداوم موازنه‌ی قدرت، حرکت به سوی جهان چندقطبی، حساسیت‌های انرژی، همگرایی‌های اقتصادی و شتاب خیره‌کننده‌ی پیشرفت‌های فنی، چالش‌ها و فرصت‌های نوینی را فراوری کشورهای در حال توسعه قرار داده است.

جمهوری اسلامی ایران با بهره‌مندی از ارزش‌های انقلاب اسلامی و استقرار در منطقه‌ی حساس خاورمیانه، نیازمند تحلیلی دقیق از این تحولات و تدوین طرح‌های اجرایی جهت مقابله با سناریوهای محتمل است. دفاع فراگیر و بسیج ملی امکانات، منابع و تجهیزات، از راهکارهای اساسی در این عرصه به شمار می‌رود. طرح پژوهشی «راهبردهای مناسب بسیج ملی» که در راستای اجرای بند ۳ اصل یکصد و هفتاد و هشتم قانون اساسی تدوین شده است، باید زمینه‌ساز برنامه‌ای جامع در شرایط تهاجم نظامی باشد؛ برنامه‌ای که دربرگیرنده‌ی رهیافت‌ها، سیاست‌ها، روش‌ها و تکنیک‌های مورد نیاز برای بسیج سریع کلیه منابع کشور باشد.

نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران به دلیل مواضع ضداستکباری خود، همواره با تهدیدهای متنوع داخلی و خارجی مواجه بوده است؛ واقعیتی که در تدوین قانون اساسی نیز مغفول نمانده و در بند ۳ اصل یکصد و هفتاد و هشتم، بر بهره‌گیری از امکانات مادی و معنوی کشور برای مقابله با این تهدیدها تأکید شده است. مواجهه‌ی زود هنگام انقلاب اسلامی با اقدامات تروریستی گروهک‌ها در داخل و تهاجم نظامی دشمن از خارج - که با تحریک و تقویت قدرت‌های استکباری صورت گرفت - از یک سو بر واقعی بودن این تهدیدها دلالت دارد و از سوی دیگر، گویای اثربخشی به‌کارگیری امکانات مادی و معنوی جمهوری اسلامی ایران در مقابله با این چالش‌هاست.

بیان مسئله

دستیابی به آینده‌ای مطلوب، توأم با عزت، افتخار و پیشرفت همه‌جانبه، از آرمان‌های اساسی هر ملت به شمار می‌رود. تحقق این چشم‌انداز، مستلزم شناخت دقیق وضعیت موجود، ترسیم خطوط

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

۶۵

نقش بسیج ملی در

استحکام ساخت

درونی قدرت

جمهوری اسلامی

ایران

اصلی مسیر، تبیین چشم‌اندازی روشن و در نهایت، برنامه‌ریزی راهبردی و اقدام هوشمندانه است. در این میان، پرسش اساسی این است که برای رسیدن به این آینده مطلوب، چه بسترهایی باید فراهم گردد و بسیج ملی چگونه می‌تواند در هموارسازی این مسیر نقش‌آفرین باشد؟

نظام سلطه، جمهوری اسلامی را به لحاظ ماهیت و عملکرد، در تعارض آشکار با منافع راهبردی خود در منطقه و جهان می‌داند؛ از این‌رو، از همان ابتدا دشمنی با آن را در دستور کار قرار داد. جمهوری اسلامی همواره در کانون هجمه‌ها و تهدیدات کینه‌توزانه‌ی دشمنان قرار داشته و این واقعیت، استمرار آمادگی همه‌جانبه در تمامی عرصه‌ها را اجتناب‌ناپذیر می‌سازد.

پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، افزون بر پیامدهای ژئوپلیتیک گسترده، بازنگری بنیادین در دکترین دفاعی کشور را ایجاب کرد. خروج ایران از چتر امنیتی-دفاعی بلوک غرب و به‌ویژه ایالات متحده، نظام را با ضرورتی راهبردی مواجه ساخت: طراحی الگویی نوین متکی بر ظرفیت‌ها و قابلیت‌های بومی. در این میان، برجسته‌سازی نقش مردم در عرصه‌ی دفاع از انقلاب، اهمیتی دوچندان یافت. دشمنی استکبار جهانی -در رأس آن آمریکا- از جمله پناه دادن به دیکتاتور مخلوع و ایجاد تنش‌های متوالی، به‌همراه تحرکات عناصر وابسته در داخل و تهدیدات منطقه‌ای، امام خمینی (ره) را بر آن داشت تا فرمان تشکیل بسیج مستضعفین را صادر نمایند.

این تصمیم تاریخی، بازدارندگی لازم را در برابر تهدیدات نظامی ایالات متحده و اذنباش ایجاد کرد. نقش قاطع حضور نیروهای مردمی در قالب بسیج ملی طی دوران دفاع مقدس، بر هیچ‌کس پوشیده نیست؛ به‌گونه‌ای که بدون این حضور سازمان‌یافته، تداوم مقاومت و تحقق پیروزی‌ها متصور نبود. ماهیت مردم‌سالار نظام جمهوری اسلامی، نقش‌آفرینی سترگ مردم در دهه‌های گذشته، اثربخشی تعیین‌کننده‌ی بسیج در معادلات دفاعی و گسترش کارکردهای آن فراتر از حوزه‌های امنیتی، افق روشنی را برای آینده‌ی کشور ترسیم می‌کند. رهبر معظم انقلاب در تبیین اهمیت ساخت درونی قدرت می‌فرماید: «...عاملی که می‌تواند کشور شما را در مقابل هر افزون‌طلبی، هر انحصارطلبی، هر تجاوز، هر ماجراجویی و هر بحران‌سازی حفظ کند، استحکام ساخت درونی نظام است.» (۱۳۸۲/۰۲/۲۲).

امروز، بسیج ملی به اتکایی راهبردی در حوزه‌های گوناگون مبدل گشته و الگویی الهام‌بخش برای محرومان جهان به شمار می‌رود. این نهاد مردمی با تلفیق مؤلفه‌های قدرت، مشروعیت و هویت، نقشی بی‌بدیل در تحکیم انسجام ملی ایفا می‌کند؛ چنان‌که مشارکت گسترده در عرصه‌های مختلف، شاخصی بارز از این انسجام است. بی‌تردید، جایگاه کلیدی بسیج ملی پیوندی تنگاتنگ با امنیت ملی دارد، چرا که این نهاد، یکی از ارکان اصلی حفظ و بقای نظام جمهوری اسلامی محسوب می‌شود.

این مقاله در پی بررسی موانع گسترش بسیج ملی و تبیین نقش آن در استحکام ساخت درونی قدرت است. بر این اساس، پرسش‌های پژوهش به شرح زیر تدوین شده‌اند:

• **پرسش اصلی:** بسیج ملی چه نقشی در شکل‌دهی و استحکام ساخت درونی قدرت جمهوری اسلامی ایران ایفا می‌کند؟

• **پرسش‌های فرعی:** ۱. عناصر کلیدی و اساسی بسیج ملی در ساخت درونی قدرت ملی کدامند؟ ۲. رویکرد مناسب جمهوری اسلامی در برخورد با این پدیده چگونه‌باید باشد؟ ۳. راه‌های نفوذ دشمن از این طریق کدام است و برای مقابله با آن چه تمهیداتی باید اندیشید؟

مفهوم‌شناسی

تعریف بسیج

واژه‌ی «بسیج» در لغت به معنای آمادگی و سازوبرگ است. در فرهنگ اسلامی، این واژه قداستی ژرف دارد و به تمامی کسانی اطلاق می‌شود که با عشق به پروردگار و در مسیر اعتلای کلمه‌ی اسلام و عزت مسلمانان، در عرصه‌های نظامی، سیاسی و فرهنگی با دشمنان حق مقابله می‌کنند. در اندیشه‌ی امام خمینی (ره)، بسیج نهادی اجتماعی با ابعاد چندگانه است؛ سازمانی صرفاً نظامی مختص زمان جنگ نیست، بلکه نهادی پویا و پاسخ‌گوی نیازهای اساسی جامعه است که چنان با ارکان نظام پیوند خورده که انحلال آن جز با زوال جامعه‌ی اسلامی متصور نیست. بسیج زمانی پایدار و جامع خواهد بود که ارزش‌ها و نیازهای دائمی فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و نظامی پدیدآورنده‌ی آن به دقت تبیین شوند.

امام خمینی (ره) در وصف این نهاد مردمی می‌فرماید: «بسیج شجره‌ی طیبه و درخت تناور و پرثمری است که شکوفه‌های آن بوی بهار وصل و طراوت یقین و حدیث عشق می‌دهد. بسیج مدرسه عشق و مکتب شاهدان و شهیدان گمنامی است که پیروانش بر گلدسته‌های رفیع آن، اذان شهادت و رشادت سر داده‌اند. بسیج میقات پابرهنگان و معراج اندیشه پاک اسلامی است که تربیت‌یافتگان آن، نام و نشانی در گمنامی و بی‌نشانی گرفته‌اند.» (صحیفه‌ی امام، ج ۲۱، ص ۱۹۵). در فرهنگ‌نامه‌های معتبر نظیر دهخدا و معین نیز، واژه‌ی بسیج بر عزم و اراده، آماده‌سازی برای سفر، سامان‌دهی ابزار جنگی و تجهیز نیروهای کشور دلالت دارد.

بسیج ملی

در فرهنگ اسلامی، بسیج ماهیتی آرمانی و عمیقاً اعتقادی دارد. خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَىٰ أَمْرٍ جَامِعٍ لَّمْ يَذْهَبُوا حَتَّىٰ يَسْتَأْذِنُوهُ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِذَا اسْتَأْذَنُوكَ

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

۶۷

نقش بسیج ملی در
استحکام ساخت
درونی قدرت
جمهوری اسلامی
ایران

لِبَعْضِ شَأْنِهِمْ فَأُذِّنْ لِمَن شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمُ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ. «مؤمنان حقیقی کسانی هستند که به خدا و رسولش ایمان آورده‌اند و هرگاه در کاری مهم که حضور همگان را می‌طلبد با پیامبر (ص) همراه باشند، بدون اجازه‌ی او جایی نمی‌روند. کسانی که از تو اجازه می‌خواهند، همان مؤمنان واقعی به خدا و رسولند؛ پس هر یک از آنان را که خواستی اجازه ده و برایشان از پیشگاه الهی طلب آمرزش کن که خداوند آمرزنده‌ی مهربان است» (سوره نور، آیه ۶۲).

همچنین در آیات متعددی بر ضرورت آمادگی مسلمانان برای مقابله با دشمنان تأکید شده است؛ از جمله: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ أَوْ انفِرُوا جَمِيعًا» «ای کسانی که ایمان آورده‌اید، سلاح و تجهیزات خود را بگیرید و آنگاه دسته‌دسته یا یکپارچه برای جهاد بسیج شوید» (سوره نساء، آیه ۷۱).

بسیج ملی یا همگانی عبارت است از مجموعه‌ای از طرح‌ها، تدابیر و اقدامات جمعی به‌منظور آماده‌سازی و به‌کارگیری تمامی منابع انسانی، خدمات و امکانات ملی که حکومت با پشتیبانی مردم برای تأمین نیازهای نظامی و غیرنظامی در زمان جنگ، بحران‌ها و شرایط اضطراری فراهم می‌سازد. به سخن دیگر، بسیج ملی فرآیند کنترل سریع بر منابع و ظرفیت‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی-اجتماعی و دفاعی ملت برای دستیابی به اهداف کلان، مقابله با بحران‌های فراگیر و پیشبرد برنامه‌های توسعه‌ای است (نظامی‌پور، ۱۳۸۹؛ نورایی، ۱۳۷۴).

این مفهوم به معنای تجهیز تمامی ثروت‌ها و منابع ملی برای پاسخگویی به نیازهای پیش‌بینی‌پذیر زمان جنگ است و به‌عنوان عاملی حیاتی در هر دکتترین دفاعی کارآمد شناخته می‌شود. با این حال، بسیج ملی نشانه‌ای از ناکامی تلاش‌های دیپلماتیک و احتمال وقوع جنگ است که به‌طور اجتناب‌ناپذیری واکنش متقابل رقبا را به دنبال دارد. از منظر سیاسی نیز، این فرایند مجرای است که از طریق آن آحاد مردم از طریق تشکل‌های سیاسی و نهادهای مدنی وارد عرصه‌ی تصمیم‌گیری می‌شوند.

عوامل مؤثر در تحقق بسیج ملی به دو دسته‌ی کلی فیزیکی (محسوس) و غیرفیزیکی (نامحسوس) تقسیم می‌شوند. اصول بنیادین این پدیده نیز شامل موارد زیر است:

- عام و همگانی بودن بسیج
- سرعت در اجرا و پیاده‌سازی
- تدوین طرح‌ها در زمان صلح و هماهنگی آن‌ها در عالی‌ترین سطح تصمیم‌گیری کشور
- برخورداری از پشتوانه‌های حمایتی و تأمین همه‌جانبه (داعا)

در یک دسته‌بندی کلان، اهداف و کارکردهای بسیج ملی در دو محور خلاصه می‌شود: (۱) دفاع از احکام، مبانی و ارزش‌های اسلامی؛ و (۲) صیانت از جان، مال، ناموس و حقوق انسان‌های مسلمان و

مستضعف. افزون بر این، مطابق با ماده‌ی ۳۵ اساسنامه‌ی مصوب مجلس شورای اسلامی، بسیج ملی شامل تمامی افراد کشور اعم از نظامی و داوطلب است که برای دفاع از نظام جمهوری اسلامی و آرمان‌های انقلاب، و همچنین امداد رسانی در حوادث غیرمترقبه آموزش دیده و سازماندهی می‌شوند و در تمامی شرایط صلح، جنگ و بحران کارآمدی دارند.

استحکام ساخت درونی قدرت

استحکام ساخت درونی قدرت از جمله موضوعات راهبردی است که امروزه صاحب‌نظران و مدیران ارشد نظام‌های سیاسی توجه ویژه‌ای به آن معطوف می‌دارند؛ چرا که آثار این مؤلفه در ابعاد گوناگون سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، امنیتی، نظامی و زیست‌محیطی نمایان می‌شود. ساخت درونی نظام به معنای توانمندی کشور در تکیه بر ظرفیت‌های داخلی و تعریف عزت و سرافرازی به دور از وابستگی به بیگانگان است. رهبر معظم انقلاب در تبیین این ضرورت می‌فرماید: «آمریکایی‌ها با انقلاب اسلامی دشمنند، با جمهوری اسلامی دشمنند، با این پرچمی که شما مردم بلند کردید دشمنند و این دشمنی با این چیزها فرو نخواهد نشست؛ علاج مقابله‌ی با این دشمنی هم فقط یک چیز است و آن، تکیه‌ی به اقتدار ملی و به توان داخلی ملی و مستحکم کردن هرچه بیشتر ساخت درونی کشور [است]. هرچه در این زمینه ما کار بکنیم، کم است.» (۱۳۹۲/۱۱/۲۸).

اگرچه نظام جمهوری اسلامی از این منظر از ساختاری مستحکم برخوردار است، اما تا دستیابی به نقطه‌ی مطلوب فاصله دارد. مقام معظم رهبری در همین راستا خاطرنشان می‌سازند: «آنچه برای نظام جمهوری اسلامی حائز اهمیت است، استحکام ساخت درونی نظام جمهوری اسلامی است، استحکام درونی ملت ایران است؛ همان چیزی که از روز اول تا امروز توانسته است این کشور را حفظ کند؛ اتحاد ملّی، توجّه به آرمان‌های والای نظام جمهوری اسلامی، توجّه به عزّت ملّی. ملت ایران ملت عزیزی است؛ انقلاب عزّت ملّت را به آنها برگرداند... یک ملّت، با هویت خود، با عزّت خود سرافراز می‌ماند و می‌تواند به پیشرفت برسد.» (۱۳۹۲، سایت به‌سوی بیداری).

در مجموع، ساخت درونی قدرت را می‌توان برآیندی از قابلیت‌ها و توانمندی‌های یک ملت دانست که ریشه در باورها، اعتقادات و ارزش‌های فرهنگی و سیاسی آنان دارد و حداکثر حضور، پایداری و تلاش ملی را برای دستیابی به اهداف حیاتی کشور تضمین می‌نماید (سلیمی، ۱۳۹۹).

انواع قدرت درونی

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

۶۹

نقش بسیج ملی در
استحکام ساخت
درونی قدرت
جمهوری اسلامی
ایران

۱. **قدرت سیاسی:** هیأتی سازمان یافته که در بستر جامعه شکل می گیرد و قدرت را به دست گرفته و اعمال می کند. این نوع قدرت، مبنای ساختار دولت و حکومت است که از تفکیک میان فرمانروایان و فرمانبران پدید می آید.

۲. **قدرت دولتی:** چارچوبی که در آن قدرت سیاسی به مرحله ای اجرا درمی آید، دولت نامیده می شود؛ از این رو، به قدرت سیاسی «قدرت دولتی» نیز گفته می شود. این نوع قدرت ویژگی منحصر به فردی دارد؛ چرا که برخلاف قدرت های پراکنده در ساختار خانواده، گروه ها و نهادهای گوناگون اجتماعی، دولت انحصار اعمال سلطه و اقتدار مشروع را در سراسر جامعه در اختیار دارد.

۳. **قدرت نظامی:** توانمندی یک ملت برای حراست از تمامیت ارضی، صیانت از منافع ملی، یاری رسانی به متحدان و دستیابی به اهداف کلان را قدرت نظامی می گویند.

۴. **قدرت اقتصادی:** اقتدار دولت پیوندی تنگاتنگ با ظرفیت های اقتصادی آن دارد و امروزه میزان صنعتی شدن کشورها، شاخص ترین معیار سنجش قدرت اقتصادی محسوب می شود. از این رو، برای ارزیابی این مؤلفه باید به عواملی چون درآمد سرانه، میزان مصرف انرژی، حجم تولید سالانه ی فولاد، سطح مهارت های فنی، نیروی کار و به ویژه قابلیت تغییر کاربری صنایع مصرفی به تولیدات نظامی توجه کرد.

۵. **قدرت ملی:** مجموعه ای از توانمندی های مادی و معنوی یک ملت است که از شکوفایی اقتصادی، سیاست مستقل، نیروی مبارز، آرمان های والا و عزم راسخ ملی سرچشمه می گیرد (عبدالرحمان، ۱۳۷۳).

جایگاه بسیج ملی و اهمیت آن در قدرت ملی

هدف بنیادین از تأسیس بسیج عبارت است از: «ایجاد توانایی های لازم در کلیه ی افراد معتقد به قانون اساسی و اهداف انقلاب اسلامی به منظور دفاع از کشور و نظام جمهوری اسلامی و نیز امداد رسانی به مردم در هنگام بروز بلایا و حوادث غیرمترقبه با هماهنگی مراجع ذی ربط» (کمیل و علی، ۱۳۸۹).

استراتژی امنیت ملی در سطح کلان، برنامه ای هدفمند و بلندمدت در جست و جوی امنیت عمومی است که بستر لازم برای ثبات جامعه را فراهم می سازد. استقرار امنیت پایدار، نیازمند ساختاری منسجم است و شکل گیری نهادهای مردمی برخوردار از مشروعیت و مقبولیت، نقش مؤثری در تحقق این راهبرد ایفا می کند. بی تردید، بسیج به عنوان الگویی نوآورانه از حرکت مردمی در انقلاب اسلامی، یکی از هدفمندترین جنبش های مردمی در سطح جهان به شمار می رود.

این نهاد فراگیر، به دنبال پیام تاریخی امام خمینی (ره) در پنجم آذر ۱۳۵۸ و در فضای نوپای انقلاب اسلامی شکل گرفت؛ تصادفی خجسته که هم زمان با تأکید آن رهبر فرزانه بر عدم انحلال ارتش، تشکیل

سپاه پاسداران و راهاندازی کمیته‌های انقلاب اسلامی به وقوع پیوست. اگر غایت استراتژی امنیت داخلی، خلق امنیت عمومی باشد، بسیج مردمی از همان بدو پیدایش، عهده‌دار این رسالت خطیر بوده است. تمایز بنیادین بسیج و برتری ریشه‌ای آن نسبت به سایر نیروهای مسلح، در ماهیت کاملاً مردمی و اتکای آن به افشار مستضعف و بانیان اصلی انقلاب نهفته است.

جایگاه بی‌بدیل بسیج ملی ارتباطی مستقیم و ساختاری با امنیت ملی دارد؛ چرا که این نهاد، یکی از ارکان اصلی حفظ و صیانت از نظام جمهوری اسلامی محسوب می‌شود. اهداف عمده‌ی تشکیل بسیج مردمی را می‌توان در محورهای زیر خلاصه کرد:

۱. ارتقای آمادگی دفاعی آحاد جامعه و تقویت توان بازدارندگی کشور

۲. حفظ و گسترش مشارکت مردمی در حوزه‌ی امنیت و دفاع

۳. تحکیم وحدت و همبستگی ملی

۴. ترویج، گسترش و تعمیق فرهنگ و تفکر بسیجی

۵. حمایت و پشتیبانی همه‌جانبه از نیروهای پنج‌گانه سپاه پاسداران

۶. یاری‌رسانی در حوزه‌ی دفاع غیرعامل و مقابله با حوادث و بلایای طبیعی و غیرطبیعی

۷. آگاه‌سازی عموم مردم به‌منظور جلب مشارکت آنان در بخش‌های مختلف اجرایی کشور

(مشرق‌نیوز، ۲۶/۷/۱۳۹۴)

ویژگی‌های بسیج مردمی

بسیج مردمی به واسطه‌ی ویژگی‌های منحصربه‌فرد خود، مرزهای سازمانی ارتش و سپاه را درنوردیده و با ساختاری فراگیر به ایفای نقش می‌پردازد. این ویژگی‌ها عبارتند از:

۱. **فراگیری مردمی:** نخستین و بارزترین ویژگی بسیج، گستردگی و فراگیری مردمی آن است.

از آنجا که این نهاد از آحاد اقشار، اصناف و طبقات گوناگون جامعه تشکیل شده، همچون ریشه‌ای چندشاخه، ساختار نظام را استحکام بخشیده است. این فراگیری، بازدارنده‌ی مردمی ایجاد می‌کند که در دکترین دفاعی کشور، راهبردی کارآمد در راستای تقویت بنیه امنیت ملی و سلب اراده‌ی تجاوز از دشمن به شمار می‌رود. به تعبیر رهبر معظم انقلاب، بسیجیان از تمامی اصناف جامعه‌اند؛ از کشاورز گرفته تا سیاستمدار، و همگی در ایجاد بازدارندگی امنیتی نقش‌آفرینند.

۲. **حضور فعال در تمامی عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی:** با توجه به حضور آحاد

مردم و کارکنان دولت در صفوف بسیج، این نهاد در تمامی شئون سیاسی و اجتماعی حضوری تعریف‌شده دارد. دشمن در مواجهه با جنگ‌های سخت یا نرم، به دلیل حضور همه‌جانبه‌ی بسیج در تمامی امور، با مانعی سترگ روبه‌رو می‌شود؛ چرا که این دفاع فراگیر، امنیت پایدار را به ارمغان می‌آورد.

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

۷۱

نقش بسیج ملی در

استحکام ساخت

درونی قدرت

جمهوری اسلامی

ایران

همان گونه که مقام معظم رهبری فرموده‌اند، محدوده‌ی فعالیت بسیج تنها به میدان رزم سخت اختصاص ندارد، بلکه این نهاد حضوری پیوسته در تمامی میدان‌ها، به‌ویژه در عرصه امنیت داخلی دارد.

۳. **استراتژی وحدت‌بخش مردمی:** بافت جمعیتی ایران اسلامی از اقوام گوناگون (نظیر کرد، ترک، لر، عرب، ترکمن و...) تشکیل شده است. بسیج مردمی توانسته است با ایجاد پیوندی عمیق میان این اقوام، همگرایی ملی را تقویت کرده و توجه همگان را به صیانت از امنیت کشور معطوف سازد. از سوی دیگر، این نهاد به‌عنوان هسته‌ی مرکزی، مانع جدی در برابر توطئه‌های دشمنان جهت ایجاد شکاف‌های قومی، اختلافات مذهبی و تحرکات تجزیه‌طلبانه محسوب می‌شود.

۴. **مدیریت بحران‌های داخلی:** بحران‌های داخلی همواره از تهدیدات جدی علیه امنیت ملی به شمار می‌روند. تاریخ انقلاب اسلامی گواه است که کارکرد نرم‌افزاری و سخت‌افزاری بسیج در دفع بحران‌هایی چون غائله‌ی آمل و کردستان در اوایل انقلاب، حفظ نظم در دوران دفاع مقدس و مدیریت حوادث سیاسی دهه‌های اخیر (همچون سال‌های ۱۳۷۸ و ۱۳۸۸)، نقشی کلیدی داشته است. افزون بر این، نقش‌آفرینی فعال در عرصه‌ی پدافند غیرعامل و امدادسانی به آسیب‌دیدگان بلایای طبیعی، از ابعاد نوین مدیریت بحران توسط بسیج به شمار می‌رود (متسولیان، ۱۳۸۹).

روش‌شناسی تحقیق

پژوهش حاضر با رویکردی کیفی و با بهره‌گیری از متدولوژی **فراتحلیل** تدوین شده است. روش گردآوری داده‌ها مبتنی بر مطالعات اسنادی و کتابخانه‌ای (بررسی مقالات، کتب و اسناد مرتبط با بسیج ملی و قدرت ملی) و مصاحبه با خبرگان این حوزه بوده است.

نگارنده با فیش‌برداری، خلاصه‌سازی و استخراج نکات کلیدی از منابع علمی، ادبیات پژوهش را سامان داده و سپس با استفاده از نظرات خبرگان، به تحلیل داده‌ها پرداخته است. در فرآیند فراتحلیل، محقق با بازتحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها و منابع مکتوب پیرامون بسیج ملی، مؤلفه‌های قدرت ملی و استحکام ساخت درونی، موفق شده است مدلی مفهومی برای تبیین دقیق‌تر نقش بسیج در تحکیم ساخت درونی قدرت جمهوری اسلامی ایران طراحی نماید.

جمع‌آوری داده‌ها (مصاحبه با خبرگان و مسئولان)

پژوهش حاضر برای تبیین دقیق‌تر نقش بسیج ملی در استحکام ساخت درونی قدرت، از دیدگاه‌ها و نظرات خبرگان، مسئولان و صاحب‌نظران حوزه‌های سیاسی، امنیتی و دفاعی بهره جسته است که اهم مباحث مطرح‌شده در این مصاحبه‌ها به شرح زیر است:

• **علاءالدین بروجردی (رئیس وقت کمیسیون امنیت ملی و سیاست خارجی مجلس):**

وی با تأکید بر نقش مؤثر بسیج سازندگی در ارتقای ضریب امنیت ملی خاطرنشان کرد: بدون تردید، هرچقدر بتوانیم اقشار محروم جامعه را از دایره محرومیت خارج کنیم، امنیت ملی کشور نیز به همان نسبت ارتقا می‌یابد؛ چرا که این امر مانع از سوءاستفاده دشمنان از کاستی‌ها و مشکلات موجود خواهد شد (بروجردی، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• **سرلشکر سید حسن فیروزآبادی (رئیس وقت ستاد کل نیروهای مسلح):**

ایشان با اشاره به تأکیدات امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری مبنی بر اینکه پیشرفت کشور مرهون تفکر بسیجی است، بیان داشتند: روزی پرسش این بود که «تفکر بسیجی» چه معنایی دارد، اما امروز رهبر معظم انقلاب بر این واقعیت تأکید دارند که بسیاری از پیشرفت‌های کشور مدیون همین تفکر است و بدون آن، حصول پیشرفت متصور نیست. تفکر بسیج در حقیقت همان «استحکام ساخت داخلی قدرت» است و تمامی مؤلفه‌های قدرت از این سرچشمه سیراب می‌شوند (فیروزآبادی، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• **امیر سرتیپ محمدحسن نامی (جانشین وقت بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع**

مقدس):

وی با توصیف بسیج به‌عنوان «مظهر قدرت ملی و جهانی» تصریح کرد: ایستادگی مقتدرانه‌ی جبهه‌ی مقاومت، زمینه‌ساز شکل‌گیری الگویی مشابه از بسیج جهانی شده است. تجربه‌ی عراق و دیگر کشورهای منطقه نشان می‌دهد که از زمان تشکیل نیروهای مردمی برگرفته از فرهنگ بسیجی، موفقیت‌های چشمگیری حاصل گشته است. هر کشوری که بخواهد در برابر استکبار و صهیونیسم به پیروزی دست یابد، ناگزیر از الگوبرداری از تجربه‌ی جمهوری اسلامی ایران است (نامی، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• **بهروز اثباتی (مدیرعامل وقت بنیاد روایت فتح):**

وی با بیان اینکه بسیج را نمی‌توان در قالب‌های محدود تقسیم‌بندی کرد، اظهار داشت: همه‌ی مردم ایران به انحای گوناگون بسیجی‌اند؛ هرکس که در محیط فرهنگی نظام انقلابی گام بردارد، بسیجی محسوب می‌شود و نباید میان آحاد مردم با هر فرقه و مذهبی تفاوت قائل شد. اگر در دوران دفاع مقدس صف‌بندی‌هایی میان خط مقدم و پشت جبهه وجود داشت، امری طبیعی و برخاسته از اقتضائات نظامی جنگ بود و داشتن پلاک رسمی، تنها نشانه‌ای از سازماندهی رسمی در آن بستر به شمار می‌رفت (اثباتی، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• **سرهنک محمد سراج (فرمانده وقت بسیج وزارتخانه‌ها و ادارات کشوری):**

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

۷۳

نقش بسیج ملی در

استحکام ساخت

درونی قدرت

جمهوری اسلامی

ایران

وی بسیج ملی را تضمین‌کننده‌ی امنیت کشور و مانعی پولادین در برابر عملیاتی شدن تهدیدات دشمن دانست و افزود: امروز به مدد حضور بسیج مردمی، سایه‌ی جنگ سخت از کشور رفع شده است. بسیج ملی نسخه‌ای الهی است که امام خمینی (ره) با درک عمیق از آموزه‌های قرآنی، مبانی تأسیس آن را پایه‌گذاری کرد. وی با تأکید بر ضرورت شناخت ابزار و اهداف دشمن در جنگ نرم، نخستین شرط حضور همه‌جانبه در این عرصه را باور قلبی به وجود جنگ نرم دانست (سراج، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• محمدرضا جعفری (رئیس وقت دانشگاه پیام نور لرستان):

ایشان با اشاره به روحیه و منش بسیجی بیان داشتند: بسیجی کسی است که آرمان‌ها و ارزش‌ها در وجودش چنان عظمت یافته که همه‌ی هستی خود را با عزت و افتخار در راه تحقق و پاسداری از آن‌ها فدا می‌کند و لحظه‌ای به منافع شخصی نمی‌اندیشد. اگرچه بسیج ملی در بستر دفاع مقدس ظهور یافت، اما با پایان جنگ تحمیلی نه تنها از میان نرفت، بلکه تکامل یافت؛ زیرا صیانت از پیروزی، دشوارتر از کسب آن بود. پس از دفاع مقدس، گفتمان جدیدی حاکم شد و امروز بسیج ملی وظیفه دارد ضامن صحت و سلامت حرکت انقلاب در مسیر رشد، تعالی و تحقق آرمان‌ها باشد (جعفری، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• اردشیر اکبری (فرمانده وقت سپاه ناحیه‌ی دهلران):

وی اظهار داشت: بسیج ملی و آحاد بسیجیان نقش بسیار چشم‌گیری در استحکام پایه‌های نظام مقدس جمهوری اسلامی ایفا کرده‌اند و امروز نیز ضروری است جوانان با ارتقای بصیرت دینی، همواره در صراط مستقیم ولایت گام بردارند (اکبری، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• سردار محمدرضا نقدی (رئیس وقت سازمان بسیج مستضعفین):

وی با تأکید بر اینکه حضور بسیج نباید به راهپیمایی‌ها و برنامه‌های تجمعی مرسوم محدود شود، تصریح کرد: بسیجیان باید با راه‌اندازی مستمر «حلقه‌های صالحین» و برقراری پیوندهای رفاقتی با نوجوانان و جوانان، به ویژه با هدایت خانواده‌های معظم شهدا و افراد متدین، بستر لازم را برای هدایت و جذب نسل جوان فراهم سازند. وظیفه‌ی امروز بسیج ملی، یاری‌رسانی به دولت در جهت پیشبرد سیاست‌های اقتصاد مقاومتی است (سردار نقدی، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• غلامرضا تاجگردون (رئیس وقت کمیسیون برنامه و بودجه‌ی مجلس شورای اسلامی):

وی با بیان اینکه بسیج فراتر از ساختارهای مادی و سیاسی، یک فرهنگ و تفکر برخاسته از خدمت بی‌منت به مردم و گره‌گشایی از مشکلات جامعه است، نقش این نهاد را به‌عنوان بازوی پراقتدار نظام در تمامی عرصه‌ها ستودنی دانست. وی تصریح کرد: همدلی، اخلاص و تبعیت از ولایت فقیه، رمز جاودانگی فرهنگ بسیجی است. خدمت‌رسانی در قالب طرح‌های پزشکی، عمرانی و آموزشی در مناطق محروم و

جبران کمبود تجهیزات کشور در دوران دفاع مقدس با تکیه بر تفکر بسیجی، از افتخارات این نهاد به شمار می‌رود (تاجگردون، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• **سردار علی فضلی (جانشین وقت سازمان بسیج مستضعفین):**

ایشان آگاهی و بصیرت را فاکتور اساسی مقابله با ترفندهای دشمنان دانست و تأکید کرد که نیروهای بسیجی لشکریان حریم ولایت و امت اسلامی‌اند که بدون چشم‌داشت از دستاوردهای نظام حراست می‌کنند. وی با اشاره به حضور فعال بسیج در عرصه‌های مقاومت اسلامی، اقتصاد مقاومتی، حلقه‌های صالحین و اردوی راهیان نور، بر ضرورت شناخت زمان و تسلط رزمندگان بسیجی بر ابزارهای نوین مقابله با تهدیدات استکبار جهانی تأکید کرد (فضلی، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• **محسن پیرهادی (مسئول وقت سازمان بسیج شهرداری تهران):**

وی هفته‌ی بسیج را گرامیداشت حماسه‌آفرینی‌ها و جان‌فشانی‌های در راه سربلندی کشور دانست و افزود: بسیج ملی، تبلور فهم درست اتحاد، اراده و اخلاص مسلمانان است که در پرتو هوشمندی بنیانگذار کبیر انقلاب اسلامی، حضرت امام خمینی (ره)، و همراه با عدالت‌خواهی میلیون‌ها انسان عصر حاضر شکل گرفته است. وی ارتقای بصیرت، تبیین روحیه و تفکر بسیجی، و تأکید بر همبستگی اجتماعی و اقتدار ملی را از رویکردهای اصلی ویژه‌برنامه‌های این نهاد برشمرد (پیرهادی، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• **آیت‌الله هادی باریک‌بین (نماینده ولی‌فقیه در استان قزوین):**

ایشان با تأکید بر اینکه فرهنگ بسیجی عامل اصلی استحکام درونی کشور است، نقش بسیج ملی در عرصه‌های گوناگون نظام را غیرقابل‌انکار توصیف کردند. وی افزود: کارکرد اصلی بسیج حضور در تمامی صحنه‌های مورد نیاز کشور است؛ چرا که «تفکر بسیجی» در حقیقت مترادف با «استحکام ساخت داخلی قدرت» است و تمامی مؤلفه‌های قدرت از این سرچشمه نشئت می‌گیرند (باریک‌بین، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• **سرهنک محمد شاهرخی (فرماندهی وقت سپاه استان قزوین):**

وی در این دیدار یادآور شد: بسیج ملی به‌عنوان جمعیت مدافع انقلاب و اسلام در کشور سازمان‌دهی شد و در طول عمر پربرکت نظام اسلامی، برای حراست از کیان این مرزوبوم همواره در خط مقدم مبارزه حضور داشته است (شاهرخی، مصاحبه، ۱۳۹۴).

• **سردار علیرضا افشار (جانشین وقت معاون فرهنگی ستاد کل نیروهای مسلح):**

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

۷۵

نقش بسیج ملی در

استحکام ساخت

درونی قدرت

جمهوری اسلامی

ایران

وی تأکید کرد: ایجاد حس تهدید در جنگ نرم در میان آحاد مردم، به شکل‌گیری ویژگی‌های مهمی نظیر بسیج ملی توأم با انسجام و وحدت می‌جامد که این امر، تنها راهکار مؤثر برای مقابله با جنگ نرم دشمن است (افشار، مصاحبه، ۱۳۹۴).

تجزیه و تحلیل داده‌ها

برآیند تحلیل دیدگاه‌های خبرگان و صاحب‌نظران در پاسخ به پرسش‌های پژوهش به شرح زیر است:

• بسیج ملی چه نقشی در شکل‌دهی و استحکام ساخت درونی قدرت ملی دارد؟

تفکر بسیجی عامل اصلی پیروزی کشور در برابر کمبود تجهیزات طی جنگ تحمیلی بوده و این نهاد از بدو تأسیس تاکنون، به‌عنوان جمعیت مدافع انقلاب و اسلام در تمامی صحنه‌های دفاع از کشور حضور داشته است. فرهنگ بسیجی، رکن اصلی استحکام درونی کشور است و پیشرفت‌های امروز نظام ریشه در همین تفکر دارد. کارکرد جامع بسیج در تمامی عرصه‌های مورد نیاز، تجلی‌گاه «استحکام ساخت داخلی قدرت» است؛ به‌گونه‌ای که تمامی مؤلفه‌های قدرت ملی از این تفکر سیراب می‌شوند. افزون بر این، با پایان جنگ تحمیلی نه تنها ضرورت وجودی بسیج زیر سؤال نرفت، بلکه با درک این حقیقت که «حفظ پیروزی دشوارتر از کسب آن است»، این نهاد تکامل یافت و رسالت خطیر خود را تداوم بخشید.

• عناصر کلیدی و اساسی بسیج ملی در ساخت درونی قدرت ملی چیست؟

۱. ضمانت صحت و سلامت حرکت انقلاب اسلامی در مسیر رشد، تعالی و تحقق آرمان‌ها

۲. فراگیری مردمی

۳. حضور فعال در تمامی عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی

۴. استراتژی وحدت‌بخش مردمی

۵. مدیریت و مهار بحران‌های داخلی

۶. دفاع همه‌جانبه از اسلام، احکام و ارزش‌های اسلامی

۷. صیانت از جان، مال، ناموس و حقوق انسان‌های مسلمان و مستضعف

• رویکرد مناسب جمهوری اسلامی در برخورد با این پدیده چگونه باید باشد؟

گسترش دامنه‌ی بسیج ملی به اقشار و مناطق مختلف، به‌ویژه مناطق محروم و دور از مرکز، توان دستیابی به اهداف کلان را افزایش می‌دهد. بر این اساس، برنامه‌ریزی برای تقویت زیرساخت‌های فرهنگی (نظیر احداث حسینیه‌ها و اجرای برنامه‌های بصیرتی) در مناطق آسیب‌پذیر با رویکردی جهادی در اولویت قرار دارد. اصول بنیادین این رویکرد شامل عام و همگانی بودن بسیج، سرعت در اقدام، تدوین طرح‌های جامع در دوران صلح با هماهنگی عالی‌ترین ارکان تصمیم‌گیری کشور، و برخورداری از پشتوانه‌های حمایتی و تأمین همه‌جانبه است.

راهکارهای مقابله با نفوذ و تهدیدات دشمن

ارتقای سطح «بصیرت» در میان آحاد بسیجیان، فاکتور بنیادین و اساسی برای مقابله با ترفندهای شوم دشمنان انقلاب اسلامی محسوب می‌شود. در واقع، بصیرت و روشن‌بینی، ابزاری استراتژیک در اختیار بسیجیان است که قدرت تشخیص حق از باطل را در پیچیدگی‌های سیاسی فراهم می‌آورد. بسیج ملی، به‌عنوان تضمین‌کننده‌ی امنیت کشور، سدی نفوذناپذیر در برابر عملیاتی شدن تهدیدات دشمن ایجاد کرده است؛ به‌گونه‌ای که به واسطه‌ی حضور فعال این نیروی مردمی، سایه‌ی جنگ سخت از کشور مرتفع گردیده و طنین‌انداز شدن فرهنگ بسیجی در هر نقطه، کورکننده‌ی چشم طمع بیگانگان است. در اندیشه‌ی امام خمینی (ره)، بسیج ملی «نسخه‌ای الهی» است که با درک عمیق از آموزه‌های قرآنی و تبیین تکلیف همگانی مسلمانان برای آمادگی دفاعی، پایه‌گذاری شد.

یکی از اصلی‌ترین توطئه‌های دشمنان در طول بیش از سه دهه‌ی گذشته، تلاش برای ایجاد شکاف‌های قومی، اختلافات مذهبی و دینی و همچنین دامن زدن به سوابق تجزیه‌طلبانه بوده است که به‌عنوان تهدیدی جدی علیه امنیت ملی شناخته می‌شوند. در این عرصه، بسیج مردمی با کارکردی موفق، به‌عنوان «هسته‌ی مرکزی» یک استراتژی وحدت‌بخش عمل کرده است. این وحدت‌بخشی که در تمامی شهرها، روستاها و استان‌های کشور مشهود است، عامل بازدارنده‌ای در مقابل تمامی تلاش‌های معطوف به تفرقه و نفوذ به صفوف متحد مردم محسوب می‌شود.

در همین راستا، مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) ضمن هشدار نسبت به نقشه‌های دشمن برای گسست پیوند میان مردم و نظام، بر ضرورت هوشیاری مسئولان، نخبگان سیاسی و به‌ویژه جوانان تأکید ورزیده‌اند. ایشان با تبیین «خط دشمن» در داخل کشور، هدف اصلی بدخواهان را جداسازی مردم از نظام و ایجاد فضای هرج و مرج و آشوب در جامعه دانسته‌اند؛ چنان‌که در وقایع سال ۱۳۷۸، جنجال‌های خیابانی برای ایجاد بی‌ثباتی طراحی شده بود، اما اقتدار و حضور به‌موقع بسیج مردمی مانع از تداوم این تجاوزات گردید (بیانات در دیدار زائرین و مجاورین حرم مطهر رضوی، ۱۳۸۲/۰۱/۰۱). بر این اساس، هوشیاری جوانان نسبت به نقشه‌های نفوذ، لازمه‌ی حفظ استحکام درونی قدرت و صیانت از دستاوردهای انقلاب اسلامی است.

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

۷۷

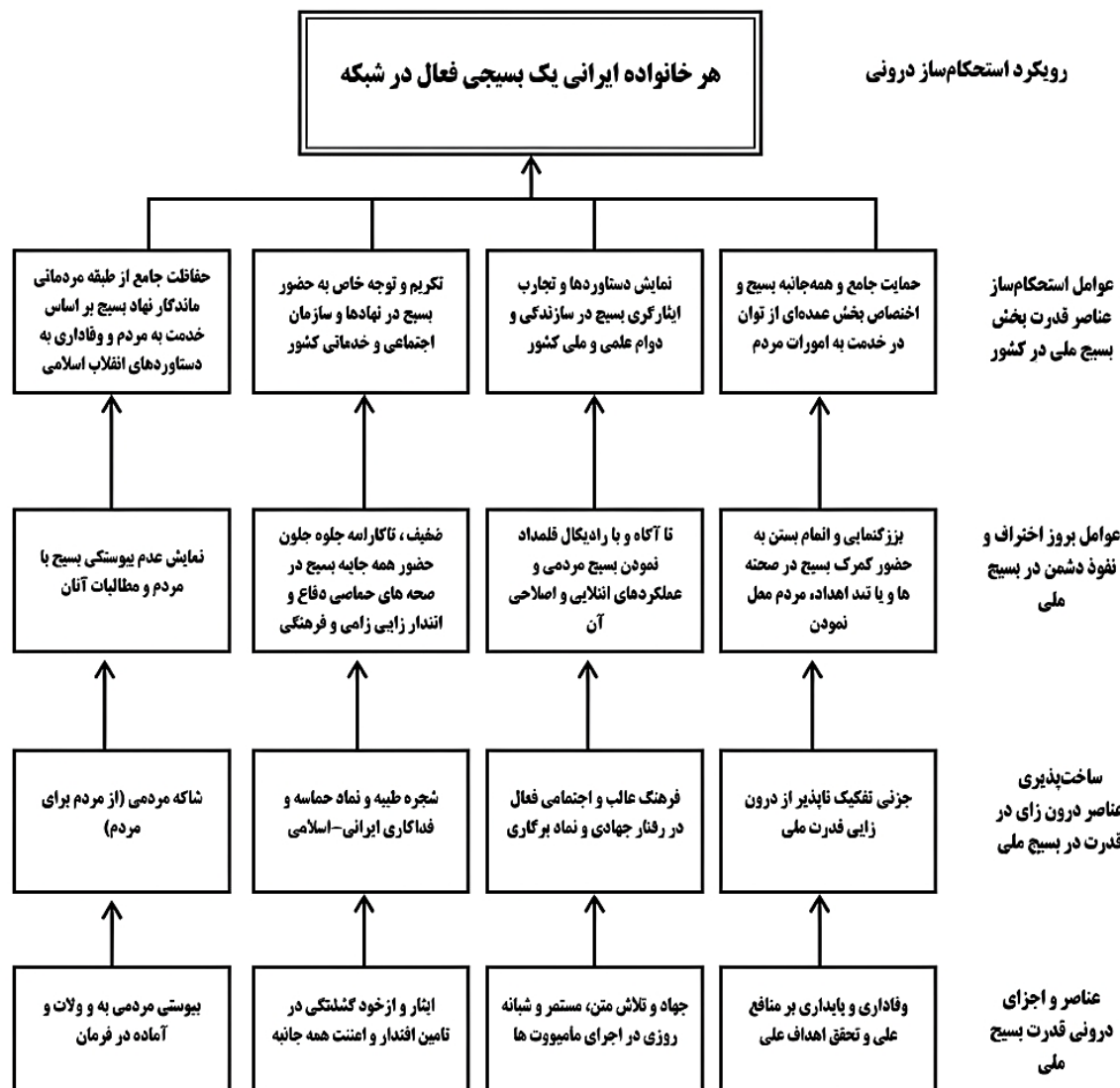
نقش بسیج ملی در

استحکام ساخت

درونی قدرت

جمهوری اسلامی

ایران

نتیجه‌گیری

بسیج مردمی با ماهیت امنیت‌ساز و ویژگی‌های برآمده از بطن جامعه، در طول چهار دهه حیات پربرکت انقلاب اسلامی، همواره نقش حصن حصین و پشتیبان مطمئن نظام را در تمامی عرصه‌های نبرد سخت و نرم ایفا کرده است. اندیشه‌های راهبردی و دفاعی بنیان‌گذار کبیر انقلاب، حضرت امام خمینی (ره) و خلف صالح ایشان، مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، پیرامون کارکردهای چندبعدی این نهاد مردمی، گواهی روشن بر بصیرت نافذ آن بزرگان در خنثی‌سازی فتواها، توطئه‌ها و تهدیدات فراروی انقلاب اسلامی است. مردمی بودن، حضور به‌موقع در صحنه‌های بحران‌زا، مهار چالش‌ها، و تجمیع اراده‌ها برای ایجاد وحدت ملی در تمامی شهرهای کشور با هدف صیانت از کیان ایران اسلامی، از بسیج نهادی کارآمد در معماری امنیت داخلی و توسعه‌ی استراتژی امنیت ملی ساخته است. بی‌شک، اهتمام مضاعف

فصلنامه اندیشه مقاومت
در کفتمان انقلاب اسلامی

شماره ۶۶

پاییز ۱۴۰۲

مسئولان اجرایی و توجه عمیق به فرامین رهبری، بستر ساز دفع قطعی تهدیدات و تحقق امنیت پایدار خواهد بود؛ چرا که بسیج ملی، به تعبیر امام راحل (ره)، نسخه‌ای الهی است که مبانی تأسیس آن بر پایه‌ی فهم عمیق قرآنی و تکلیف همگانی برای دفاع از کیان اسلام پی‌ریزی شد.

بررسی‌ها نشان می‌دهد که **عناصر و اجزای درونی قدرت ملی** متأثر از نقش‌آفرینی بسیج، بر چهار مؤلفه‌ی بنیادین استوار است:

۱. وفاداری و پایداری بر منافع و اهداف ملی؛

۲. مجاهدت و تلاش متقن، مستمر و شبانه‌روزی در اجرای مأموریت‌ها؛

۳. ایثار و از خودگذشتگی در جهت تأمین اقتدار همه‌جانبه؛

۴. پیوستگی ناگسستنی مردمی با ولایت و آمادگی در اجرای فرامین.

برای ساخت‌پذیری این عناصر می‌توان ویژگی‌های زیر را برشمرد:

۱. جزئی‌انשکاک‌ناپذیر از پویایی درون‌زای قدرت ملی؛

۲. فرهنگ غالب و اجتماعی فعال در قالب رفتار جهادی و نماد پرکاری؛

۳. تجلی شجره‌ی طیبه و نماد حماسه و فداکاری ایرانی - اسلامی؛

۴. شاکله‌ی کاملاً مردمی (برخاسته از مردم و در خدمت مردم).

در این میان، **عوامل بروز انحراف و نفوذ دشمن** در ساختار بسیج ملی را می‌توان در موارد زیر

ردیابی کرد:

۱. بزرگ‌نمایی و اتهام‌زنی به حضور بسیج یا تلاش برای ضدمنطقه جلوه‌دادن اهداف آن؛

۲. ناآگاه یا رادیکال قلمداد نمودن بدنه‌ی مردمی بسیج و عملکردهای انقلابی و اصلاحی آن؛

۳. ضعیف و ناکارآمد جلوه‌دادن حضور همه‌جانبه‌ی این نهاد در عرصه‌های دفاعی و اقتدارزایی

علمی و فرهنگی؛

۴. القای گسست میان بسیج و بدنه‌ی ملت و مطالبات مردمی.

در مقابل، **راهکارهای صیانت و پیشگیری از نفوذ دشمن** در سطح ملی عبارتند از:

۱. همه‌جانبه‌سازی حضور بسیج و تخصیص بخش عمده‌ای از ظرفیت‌ها به خدمت‌رسانی به مردم؛

۲. بازنمایی عینی دستاوردها و نتایج ایثارگری‌های بسیج در عرصه‌ی سازندگی و استواری علمی و

ملی کشور؛

۳. تکریم و توجه ویژه به نقش‌آفرینی بسیج در نهادها و سازمان‌های اجتماعی و خدماتی؛

۴. صیانت جامع از مردمی‌بودن این نهاد بر محور خدمت‌رسانی بی‌منت و وفاداری به آرمان‌های

انقلاب اسلامی.

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

۷۹

نقش بسیج ملی در

استحکام ساخت

درونی قدرت

جمهوری اسلامی

ایران

در نهایت، با عملیاتی‌سازی رویکرد راهبردی «هر خانواده‌ی ایرانی، یک بسیجی فعال در شبکه» می‌توان به بالاترین سطح از اقتدار و استحکام ساخت درونی قدرت ملی دست یافت؛ الگویی که نمای کلی آن در مدل مفهومی پژوهش ترسیم شده است.

فصلنامه اندیشه مقاومت
در کفتمان انقلاب اسلامی

شماره ۶۶

پاییز ۱۴۰۲

منابع:

الف) کتاب‌ها

- ۱) حمزه، فرهاد. (۱۳۹۱). اصول و بایسته‌های سنتی و نوین در بسیج ملی. تهران: دعا.
- ۲) خامنه‌ای، سید علی. (بی‌تا). مجموعه بیانات مقام معظم رهبری. تهران: بی‌نا. پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار آیت‌الله خامنه‌ای
- ۳) خمینی، روح‌الله. (بی‌تا). صحیفه نور (جلد ۲۱). تهران: بی‌نا.
- ۴) سلیمی، حسین، و شاه‌محمدی، محمد. (۱۳۹۹). استحکام ساخت درونی قدرت، جلد ۱۱: با نگاه امنیتی (با تأکید بر امنیت سیاسی). فصلنامه علمی امنیت ملی، ۱۰(۳۷).
- ۵) عالم، عبدالرحمن. (۱۳۷۳). بنیادهای علم سیاست (چاپ اول). تهران: نشر نی.
- ۶) عساریان، حسین. (۱۳۹۴). استحکام، اقتدار و درون‌زایی قدرت. تهران: دفتر کرسی‌های نظریه‌پردازی، نقد و مناظره (دعا).
- ۷) کمیل، و علی. (۱۳۸۹). کتاب آشنایی با بسیج (چاپ دهم). بی‌جا: بی‌نا.
- ۸) نظامی‌پور، قدیر. (۱۳۸۹). تقریرات درس بسیج ملی. تهران: دانشگاه عالی دفاع ملی، دانشکده مدیریت راهبردی.
- ۹) نورایی، منوچهر. (۱۳۷۴). طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی بسیج ملی. تهران: دانشگاه علوم استراتژیک.
- ۱۰) نورائی، منوچهر. (۱۳۸۰). روند تاریخی ارتش و بسیج ملی در ایران. تهران: دعا.
- ۱۱) نورائی، منوچهر. (۱۳۸۰). طرح‌ریزی و برنامه‌ریزی بسیج ملی (چاپ سوم). تهران: دعا.

ب) مصاحبه‌ها

- ۱۲) اثباتی، بهروز. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. مدیرعامل بنیاد روایت فتح.
- ۱۳) افشار، علیرضا. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. جانشین معاون فرهنگی ستاد کل نیروهای مسلح.
- ۱۴) اکبری، اردشیر. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. فرمانده سپاه ناحیه دهلران.
- ۱۵) باریک‌بین، هادی. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. نماینده ولی‌فقیه در استان قزوین.
- ۱۶) بروجردی، علاءالدین. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. رئیس کمیسیون امنیت ملی.
- ۱۷) پیرهادی، محسن. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. مسئول سازمان بسیج شهرداری تهران.
- ۱۸) تاجگردون، غلامرضا. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. رئیس کمیسیون برنامه و بودجه مجلس شورای اسلامی.
- ۱۹) جعفری، محمدرضا. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. رئیس دانشگاه پیام نور لرستان.
- ۲۰) سراج، محمد. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. فرمانده بسیج ادارات وزارتخانه‌ها و ادارات کشور.

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

۸۱

نقش بسیج ملی در

استحکام ساخت

درونی قدرت

جمهوری اسلامی

ایران

- (۲۱) شاه‌رخ، محمد. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. فرمانده سپاه استان.
- (۲۲) فضلی، علی. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. جانشین رئیس سازمان بسیج مستضعفین.
- (۲۳) فیروزآبادی، سید حسن. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. رئیس ستاد کل نیروهای مسلح.
- (۲۴) نامی، محمدحسن. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. جانشین بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس.
- (۲۵) نقدی، محمدرضا. (۱۳۹۴). مصاحبه تخصصی. رئیس سازمان بسیج مستضعفین.

ج) منابع اینترنتی

- (۲۶) بی‌نام. (۱۳۹۴، ۲۶ مهر). ارتباط نقش و جایگاه بسیج با امنیت ملی. مشرق نیوز
- (۲۷) بی‌نام. (بی‌تا). پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه. حوزه‌نت
- (۲۸) بی‌نام. (بی‌تا). ویکی‌پدیا. ویکی‌پدیای فارسی
- (۲۹) توکلی، مریم. (۱۳۸۹، ۷ آبان). کانون مطالعات فکری زنان و خانواده. وبلاگ مطالعات فکری زنان و خانواده
- (۳۰) متولیان، احمد. (۱۳۸۹). سربازان ولایت ALIAKBAR. ۶۱. BLOGFA.COM.

References

A) Books

۱. Hamzeh, Farhad. (۲۰۱۲). *Traditional and Modern Principles and Requirements of National Mobilization*. Tehran: Doa.
۲. Khamenei, Seyyed Ali. (n.d.). *Collection of Statements by the Supreme Leader*. Tehran: n.p. Information and Publications Preservation Office of Ayatollah Khamenei.
۳. Khomeini, Ruhollah. (n.d.). *Sahifeh-ye Noor* (Vol. ۲۱). Tehran: n.p.
۴. Salimi, Hossein, & Shah-Mohammadi, Mohammad. (۲۰۲۰). *Strengthening the Internal Structure of Power, Vol. 11: From a Security Perspective (with Emphasis on Political Security)*. *National Security Scientific Quarterly*, ۱۰(۳۷).
۵. Alam, Abdolrahman. (۱۹۹۴). *Foundations of Political Science* (1st ed.). Tehran: Ney Publishing.
۶. Asarian, Hossein. (۲۰۱۵). *Strength, Authority, and Endogeneity of Power*. Tehran: Office of Theoretical Chairs, Criticism and Debate (Doa).
۷. Komeil, & Ali. (۲۰۱۰). *An Introduction to the Basij* (1st ed.). n.p.: n.p.
۸. Nezami-Pour, Ghadir. (۲۰۱۰). *Lecture Notes on National Mobilization*. Tehran: National Defense University, Faculty of Strategic Management.
۹. Nouraei, Manouchehr. (۱۹۹۵). *Formulation and Planning of National Mobilization*. Tehran: University of Strategic Sciences.
۱۰. Nouraei, Manouchehr. (۲۰۰۱). *The Historical Development of the Army and National Mobilization in Iran*. Tehran: Doa.
۱۱. Nouraei, Manouchehr. (۲۰۰۱). *Formulation and Planning of National Mobilization* (۳rd ed.). Tehran: Doa.

B) Interviews

۱۲. Esbati, Behrouz. (۲۰۱۵). Specialized interview. Managing Director, Revayat-e Fath Foundation.
۱۳. Afshar, Alireza. (۲۰۱۵). Specialized interview. Deputy Head of the Cultural Deputyship, General Staff of the Armed Forces.
۱۴. Akbari, Ardeshir. (۲۰۱۵). Specialized interview. Commander, Dehloran Corps District.
۱۵. Barikbin, Hadi. (۲۰۱۵). Specialized interview. Representative of the Supreme Leader in Qazvin Province.
۱۶. Boroujerdi, Alaeddin. (۲۰۱۵). Specialized interview. Chairman, National Security Commission.
۱۷. Pirhadi, Mohsen. (۲۰۱۵). Specialized interview. Head of the Basij Organization of Tehran Municipality.
۱۸. Tajgardoost, Gholamreza. (۲۰۱۵). Specialized interview. Chairman, Budget and Planning Commission of the Islamic Consultative Assembly.

فصلنامه اندیشه مقاومت

در کفتمان انقلاب اسلامی

نقش بسیج ملی در

استحکام ساخت

درونی قدرت

جمهوری اسلامی

ایران

۱۹. Jafari, Mohammad Reza. (۲۰۱۵). Specialized interview. President of Payame Noor University of Lorestan.
۲۰. Seraj, Mohammad. (۲۰۱۵). Specialized interview. Commander of the Basij Organization of Ministries and Government Agencies.
۲۱. Shahrokhi, Mohammad. (۲۰۱۵). Specialized interview. Provincial Corps Commander.
۲۲. Fazli, Ali. (۲۰۱۵). Specialized interview. Deputy Commander of the Basij Mostazafin Organization.
۲۳. Firouzabadi, Seyyed Hassan. (۲۰۱۵). Specialized interview. Chief of Staff of the Armed Forces.
۲۴. Nami, Mohammad Hassan. (۲۰۱۵). Specialized interview. Deputy Head of the Foundation for the Preservation of Works and Publication of Sacred Defense Values.
۲۵. Naqdi, Mohammad Reza. (۲۰۱۵). Specialized interview. Commander of the Basij Mostazafin Organization.

C) Internet Sources

۲۶. Anonymous. (۲۰۱۵, October ۱۸). "The Relationship between the Role and Position of the Basij and National Security." *Mashregh News*.
۲۷. Anonymous. (n.d.). *Hawzah Information Portal (Hawzahnet)*.
۲۸. Anonymous. (n.d.). *Wikipedia*. Persian Wikipedia.
۲۹. Tavakoli, Maryam. (۲۰۱۰, October ۲۹). "Center for Women's and Family Intellectual Studies." *Center for Women's and Family Intellectual Studies Blog*.
۳۰. Motavalayan, Ahmad. (۲۰۱۰). *Soldiers of the Guardianship*. ALIAKBAR۶۶.BLOGFA.COM.

فصلنامه اندیشه مقاومت
در کفتمان انقلاب اسلامی

شماره ۶۶

پاییز ۱۴۰۲